

ՅՕԴՈՒԱԾ Բ .

Այնպիսիքան գանձարանին հասարակութիւն ու
առաջ երևալը :

ԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ գանձարանին հաս-
տատուիլը նոր բան է , աս դարուս հետ
սկսած . բայց նախ որ երկրին մէջ հաս-
տատուիլը որոշ չգիտցուիր , ոմանք Հե-
լուետիայի մէջ կ'ըսեն , ոմանք ալ Մեզ-
ղիոյ մէջ . աս յայտնի է որ Մեզղիա-
ցիք շատ ծաղկեցուցին և առաջ տա-
րին , աւելի անոր համար որ , ինչպէս
ուրիշ անգամ ալ ըսած ենք , մէկ կար-
գաւորեալ ու ծաղկած տէրութիւն մը
չկայ՝ որուն մէջ Մեզղիոյ հաւասար աղ-
քատ ու մուրացկան մարդիկ շատ ըլ-
լան . և որովհետեւ Մեզղիացիք ամէն
ջանք ըրած են և կ'ընեն աղքատաց նե-
ղութիւնը թեթեւցնելու համար , իւր-
նայութեան գանձարանին օգուտները
տեսնելով՝ անոր ալ զարգանալուն մեծ
փոյթ ունեցան :

Աղիսարէթ թագուհին կրօնաւորաց
վանքերը իր երկրին մէջէն վերցնելով՝
անոնց եկամուտը աղքատաց կապեց .
աս դրամագլուխը այնչափ շատ էր որ
միայն տարեկան եկամուտը 250 միլիոն
ֆրանք էր կ'ըսեն , և 200 միլիոնը բո-
լոր աղքատաց կը բաժնուէր . ասով
Մեզղիոյ մէջէն աղքատութիւնը վեր-
նալու տեղ՝ ալ աւելի շատցաւ . վասն
զի անիկայ կերպով մը աղքատաց ան-
հոգութիւնն ու ծուլութիւնը սնուցա-
նել էր : Մեզղիացի քաղաքագէտներն
ու տէրութեան մարդիկը աս բանս տես-
նելով՝ զանազան կենցաղօգուտ ընկե-
րութիւններ հաստատեցին որ այսպիսի
սոսկալի խեղճութեան մը դէմը առ-
նեն . անոնցմէ մէկն եղած պիտի ըլլայ
խնայութեան գանձարանն ալ . Իս-
տոն որ գտնողին անունը չգիտցուիր :
Այս յայտնի է որ Հենրիկոս Տընքէն
Ակովտիայի մէջ և Վուլիէլմոս Փորպս
Ատիմպուրկի մէջ շատ ծաղկեցուցին
ան բարերարութիւնը : Տընքէն աղքա-
տաց վիճակը լաւցնելու համար հաս-

տատուած ընկերութիւններէն մէկուն
անդամն էր , որ աղքատութեան խեղ-
ճութիւնները լաւ գիտնալով՝ աղէկ ալ
իմացեր էր թէ անկարելի է անոնց վի-
ճակը պարզ ողորմութեամբ լաւցնել ,
հասկալորդորելու է զիրենք որ ձեռու-
նին ընկած ստակը մէկդի դնեն , և ա-
նոր պահպանութեանը փոյթ և խնամք
ունենան . աս վախճանիս հասնելու հա-
մար օրագրաց և լրագրաց մէջ առան-
ձին յօդուածներով քաղաքացիքը կը
յորդորէր որ խնայութեան դրամա-
տուն մը հաստատեն : Վիտնալով ալ
որ շատ անգամ մէկ օրինակը հազար
խօսքէն աւելի կ'արժէ , 1818^{ին} Ուլ-
թուիլ քաղքին մէջ դրամատեղի մը
հաստատեց , ու տեսաւ որ օգուտները
կարծածէն աւելի եղան : Փորպս ալ
Տընքէնին պաշտօնը ունենալով՝ անոր
տուած օրինակին ալ հետեւեցաւ , ու
Ատիմպուրկի մէջ խնայութեան դրա-
մատեղի մըն ալ ինքը հաստատեց :

Մեզղիոյ և Վուլանտայի մէջ շատ
խնայութեան գանձարաններ հաստա-
տուէլէն ետքը , 1816^{ին} Անտրայի մէջ
ալ բացուեցաւ . և անոնց օգուտները
տեսնելով այնչափ շատցուցին որ միայն
Մեզղիոյ , Վալլեսի երկրին և Վուլան-
տայի մէջ եղած գանձարաններուն թի-
ւը 450^ի կ'ելլէր , և 360 միլիոն ֆրանք
դրամագլուխ ունէին . տասուերկու տա-
րուան մէջ՝ 1817^{ին} ինչուան 1829,490
միլիոն ֆրանք շահու ստակ դրուած էր ,
ընկերութիւնն ալ 116 միլիոն շահ տուեր
էր : Մեզղիոյ և Վալլեսի երկրին խը-
նայութեան գանձարանները 434,845
հոգւոյ 336 միլիոն ֆրանք կուտային .
1840^{ին} գանձարաններուն սնտուկին
մէջ 550 միլիոն ֆրանք կար կ'ըսեն :

Մեզղիոյ կառավարութիւնը աս ըն-
կերութեանց օգուտները տեսնելով՝ իր
պաշտպանութեանը տակն առաւ զի-
րենք . խորհրդարանն ալ 1817^{ին} ին-
չուան 1825 հինգ անգամ առանձին օ-
րէնքներով արտօնութիւններ և ազա-
տութիւններ տուաւ . անով թէ ստու-
րագրողաց ինչքը ապահովցուց և թէ
տէրութեան փառքն ու հարստութիւ-

նը աւելցուց : 1844^{ին} նոր կարգաւորութիւն մ'ալ հանեց , ու տէրութեան պիտոյիցը նայելով՝ ստրկին շահը քիչ մը պակսեցուց . թէպէտ և այնպէս ալ ուրիշ ընկերագրութեանց կամ ապահովութեանց տուած շահէն աւելի է :

Օւիցերիի մէջ 1817^{ին} միայն Յուրիք քաղաքը խնայութեան գանձարան մը կար . 1816^{ին} (Վրոնքին անունով ազնուականը մէկ հատ մ'ալ Ղինելրա քաղաքը հաստատեց . և որպէս զի գանձարանին շինութեանը և առաջ երթալուն զօրաւոր կերպով օգնութի մը բրած ըլլայ՝ շատ ստակ տուաւ ընկերութեան՝ առանց անոնց բերած շահը պահանջելու : — Իս գանձարանին մէկ քանի բարեկարգութեան կանոնները ասոնք են :

Տէրութիւնը տասնհինգ գործակալ կ'որոշէ , և անոնց պարտքն է բռնած կերպերին և հաշիւնին տէրութեան իմացընել : Ստակ դնողներուն մէջ ամենէն քիչ տուողը 2 Փրանք ու կէս , շատը 230 Փրանք պիտի ըլլայ տարին . անկէց քիչ կամ աւելի տուողը ընդունելի չըլլար . նոյնպէս ալ 1150 Փրանքէն աւելի առնելիք ունենալ չըլլար : Ընկերութեան քով ստակ դնելու համար շաբաթ օրը որոշուած է . և ընկերութիւնը անկէց ետքը եկած ամսոյն առջի օրէն կը սկսի ստրկին շահը տիրողը դարձնել . որոշուած շահը ինչուան 1823 հարիւրին իրեք ու կէս էր . անկէց ետքը հարիւրին իրեք սկսան տալ : Վրուած ստակը մէկ տարուան համար է . թէ որ մէկը ատենէն դուրս ուզէ ետ առնել՝ պէտք է որ իրեք ամիս առաջ ծանուցանէ . բայց աս կանոնները ճիշդ չեն պահուիր : Իսանկով ընկերութիւնը այնչափ շահաւոր եղաւ որ առջի տասնհինգ տարուան մէջ իրեք միլիոն ու կէս Փրանքէն աւելի ստակ առած էր . իսկ ընկեր գրուողներուն 402,528 Փրանք իբրեւ շահ տուեր էր . անկէ զատ կարօտ մարդկանց ալ ետ դարձուցեր էր երկու միլիոն Փրանքէն աւելի :

Վանի մը ընկերասէր Վաղղիացիք ,

որոնց գլուխը կրնայ սեպուիլ Ռոյֆուքոյ ի Խանքուր՝ Բրիտանիոյ մէջ եղած գանձարաններուն անթիւ օգուտները տեսնելով , Վաղղիոյ մէջ ալ հաստատելու ետեւէ եղան . և Բենիամին Տըլէսէն անունով մէկը Ռոստրայի մէջ եղած խնայութեան գանձարաններուն կանոնացը և բռնած ոճերուն վրայ տեղեկութիւն առնելով՝ թագաւորական ծովային ապահովագրութեան ընկերներուն , որոնց մէկն ալ ինքն էր , ներկայացուց . անոնք ալ հաւանելով 1818^{ին} մայիսի 22^{ին} ընկերութիւն մը հաստատեցին՝ Վանձարան խնայութեան և նախահոգութեան ըստած : Վաղղիոյ թագաւորն ալ 1818^{ին} առանձին հրամանագրով հաստատեց աս ընկերութիւնը . ուստի մասնաւոր տեղ ու տուն չիւնեցին , ետքը տեսնելով որ տեղերնին նեղ է՝ ուրիշ ընդարձակ շէնք մը շինեցին :

Վաղղիոյ մէկալ երեւելի քաղաքները Փարիզու գանձարաններուն օգուտները տեսնելով՝ իրենք ալ հաստատեցին . բայց շատը չկրցան երկար ատեն դիմանալ . և 1829^{էն} ինչուան 1830 բոլոր Վաղղիոյ թագաւորութեան մէջ եղած գանձարանները տասնըորս հատ էին . 1830^{ին} Վաղղիոյ մէջ հանդիպած խռովութիւնը աս ընկերութեանց ալ ետ մնալուն մեծ պատճառ եղաւ . բայց երբ որ նորէն խաղաղացաւ , 1832^{ին} չորս հատ նոր գանձարան հաստատուեցաւ . հետեւեալ տարին իննէն աւելի . անկէ ետքը անանկ զարմանալի կերպով առաջ գնացին որ 1834^{ին} 48 հատ հաստատուեցաւ , 1835^{ին} 83 , և 1845^{ին} վերջերը 350 գանձարան կար . դրամագլուխն էր 383 միլիոն Փրանքէն աւելի :